

Факултет

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ

Православни богословски

(Број захтева)

(Датум)

Веће научних области друштвено-
хуманистичких наука

(Назив већа научне области коме се захтев
упућује)**ЗАХТЕВ****за давање сагласности на одлуку о прихватању теме докторске дисертације и
о одређивању ментора**

Молимо да, сходно члану 47. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду ("Гласник Универзитета", број 186/15-пречишћени текст и 189/16), дате сагласност на одлуку о прихватању теме докторске дисертације:

Света Литургија и социјална делатност у савременом богословљу Православне и

Римокатоличке Цркве

(пун назив предложене теме докторске дисертације)

НАУЧНА ОБЛАСТ

теологија

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

1. Име, име једног од родитеља и презиме кандидата:

Милош (Слободан) Јелић

2. Претходно образовање (назив и седиште факултета, студијски програм):

УБ ПБФ

3. Година завршетка

претходног нивоа студија: 2014.

4. Година уписа на докторске студије:

2014

5. Назив студијског програма
-
- докторских студија:

Теологија

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ:

Име и презиме ментора: др Зоран Крстић

Звање: редовни професор

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

1. "Il nuovo incontro della Chiesa Ortodossa Serba con la modernità", *Lateranum* 08-LXXIV-3, Рим 2008., 595-605, (ЕРИИ, М 22 – 5)
2. „Historia magistra vitae est“, *Теме, часопис за друштвене науке*, XXXIV бр. 1, Ниш, јануар-март 2010. 239-250 (М 24 – 4)
3. How to preserve and promote the values and the identity of Europe facing globalization?, *Θεολογία*, 3/2011., Атина, 277-281 (ЕРИИ, М 22 – 5)
4. "L'avenir du Christianisme en Europe", *Istina*, Centre d'etudees Istina, Paris, 2011. 37-47 (М 14 – 4)
5. „Perception Solidarity and its Possibility of Theological Implementation in the Serbian Theology“, *Θεολογία* 3-2012., Атина, (ЕРИИ, М 22 – 5)

Обавештавамо вас да је Наставно-научно веће факултета

(назив надлежног тела факултета)

на седници одржаној 28.2.2017. размотрило предложену тему и закључило да је тема подобна за израду докторске дисертације јер садржи оригиналну идеју и да је од значаја за развој науке, примену њених резултата, односно развој научне мисли уопште.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

- Прилог
- 1 Одлука Наставно-научног већа о прихватању теме и одређивању ментора
 - 2 Извештај Комисије о оцени научне заснованости теме докторске дисертације

Напомена: Факултет доставља Универзитету захтев са прилозима у електронској форми и у једном писаном примерку за архиву Универзитета

На основу чл. 28. и чл. 65. Статута Православног Богословског факултета, Научно-наставно веће Факултета на својој 5. Седници у школској 2016/2017, одржаној 28.2.2017. године, донело је следећу

Веће доноси
ОДЛУКУ

1. Прихвата се извештај Комисије за одобрење теме докторске дисертације кандидата Милоша Јелића под насловом "Света Литургија и социјална делатност у савременом богословљу Православне и Римокатоличке Цркве" у саставу: др Ненад Милошевић, редовни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду; др Раде Кисић, ванредни професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду; др Растко Јовић, доцент Православног богословског факултета Универзитета у Београду.

2. Задужује се Служба за студентска питања Факултета да предметни извештај са предлогом и потребном документацијом достави Већу научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност.

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

Кандидат је предао Већу пријаву за израду докторске дисертације.

Веће Факултета оформило је сходно актима факултета комисију за одобрење теме докторске дисертације. Комисија је у благовременом року поднела извештај Већу Факултета.

По разматрању поднетог извештаја, Наставно-научно веће Православног Богословског факултета Универзитета у Београду, донело је одлуку као у диспозитиву.

Доставити:

- Именованом
- Већу научне области УБ
- У досије
- Архиви

ДЕКАН

проф. др Предраг Пузовић

Извештај Комисије
за одобрење теме докторске дисертације
кандидата Милоша Јелића под насловом
„Света Литургија и социјална делатност у савременом богословљу
Православне и Римокатоличке Цркве“

Дана 8. децембра 2016. године студент докторских студија Милош Јелић одбранио је предлог теме докторске дисертације под насловом „Света Литургија и социјална делатност у савременом богословљу Православне и Римокатоличке Цркве“ пред Комисијом у саставу: проф. др Ненад Милошевић (председавајући), проф. др Раде Кисић, доц. др Растко Јовић.

Докторанд Милош Јелић је у првом делу писаног Образложења теме истакао релевантност и важност теме дисертације и као један од аргумента за избор теме навео њену актуелност. Наиме, питање социјалне улоге Православне и Римокатоличке Цркве остаје битно не само у контексту сведочења пред светом, него и као спона која повезује наше две Цркве и нуди перспективе за будући дијалог. Истовремено, кандидат је указао на Литургију и покушај да се она ослободи само ритуалног значења, те да јој се да нови смисао који би имао снажне социјалне последице.

Кандидат је истакао посебно значај теолошке мисли у Римокатоличкој Цркви која је значајно допринела да се социјалне теме нађу у центру црквене бриге. Један од примера јесте *Теологија ослобођења* на Западу, али и *Литургија после литургије* на Истоку. Својом дисертацијом г. Јелић не само да жели систематски да изложи богословље него и да покаже у којој су мери релевантна и актуелна размишљања за нас данас, посебно када је у питању савремени међухришћански (пре свега православно-римокатолички) дијалог. Кандидат даје веома опширан списак литературе коју намерава да користи у писању дисертације.

Расправљајући о дисертабилности саме теме чланови комисије су кандидату указали на неопходност јасног профилисања и проблематизовања теме. Такође, указано је на неколико аспеката на којима кандидат мора више да ради како би његова дисертација добила на квалитету. Пре свега, проблематизована је могућност да кандидат пружи нешто ново богословљу, тј. кандидату је предочено да његов рад мора својом анализом да пружи одређене смернице и решења како би оправдао свој циљ. Са друге стране, кандидату је указано и на опасност да његов рад остане у уским оквирима парохијске заједнице, тј. његова теолошка анализа уместо глобалних увида и јасних смерница за Цркву има тенденцију да свој једини израз нађе у литургијској заједници парохије. Тиме би се труд кандидата довео у питање, а поставља се и питање сврсисходности таквог рада. Комисија је посебну пажњу посветила структури рада, уочавајући управо у њој главне проблеме који могу утицати на рад кандидата.

Сходно реченом, кандидату је указано на неопходност да рад не претвори у својеврсну апологетику или дескрипцију сопственог става, него да поштујући научне принципе, буде што објективнији и критичнији према сваком изнетом богословском промишљању. Са тим у вези, кандидат је умољен да размисли и о последицама своје тезе и њеног значаја за Цркву уопште. Све примедбе су имале за циљ да продубе и самим тим побољшају квалитет истраживања, као и да кандидату помогну да увиди многоструке аспекте задате проблематике.

Докторанд Милош Јелић је успешно одговорио на питања чланова Комисије, усвајајући примедбе комисије. Комисија закључује да је тема која је предложена за тезу докторског рада дисертабилна. Закључено је да кандидат поседује неопходне компетенције за њену успешну обраду.

У Београду, 26. 12. 2016

Чланови Комисије

1. -----

Проф. др Ненад Милошевић

2. -----

Проф. др Раде Кисић

3. -----

Доц. др Растко Јовић

Број 5/452
Датум 20.10.2016 год.
БЕОГРАД

ПРИЈАВА
ТЕМЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Образац 2.

1. Име (име родитеља) и презиме Милош (Слободан) Јелић

2. Студијски програм докторске студије теологије

3. Школска година уписа на студијски програм 2014.

4. Предходно образовање кандидата (основне и мастер студије)
Четворогодишње основне, дипл.теолог; Једногодишње мастер ПБФ

5. Радни наслов теме докторске дисертације → Света Литургија и социјална делатност у савременом богословљу Православне и Римокатоличке Цркве

6. Научне области које обухвата тема докторске дисертације
Хришћанска социологија

7. Име предложеног ментора 1. проф др Зоран Крстић

2. _____

8. Посебне напомене (наводе се ако је кандидат имао прелазак са другог студијског програма; имао мировање; одобрен продужетак; био на размени на другој установи...)

9. Адреса
Војислава Вујошевића 33, Смедеревска Паланка

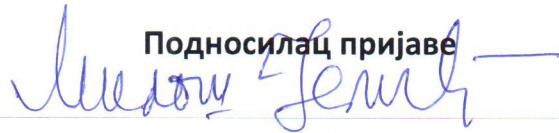
10. Телефон 0641678630

11. E-mail milosjelic@gmail.com

Прилози:

- Образложење предлога теме докторске дисертације са списком почетне литературе
- Биографија кандидата (до 1800 словних знакова)
- Библиографија кандидата
- Референце ментора (из области из које је тема докторске дисертације)
- Сагласност ментора на предложену тему докторске дисертације
- Изјава да ли је предложену тему кандидат пријављивао на другој високошколској установи у земљи или иностранству
- Мишљење одговарајућих етичких комитета о етичким аспектима предложене тезе, уколико је предвиђено посебним прописима

Подносилац пријаве

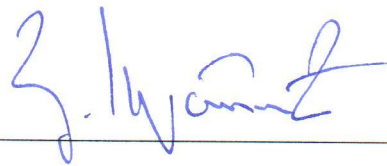

САГЛАСНОСТ

Као ментор, сагласан сам са темом „Света Литургија и социјална делатност у савременом богословљу Православне и Римокатоличке Цркве“ докторске дисертације Милоша Јелића, студента докторских студија на Православном Богословском факултету Универзитета у Београду.

У Београду,

20. 10. 2016.

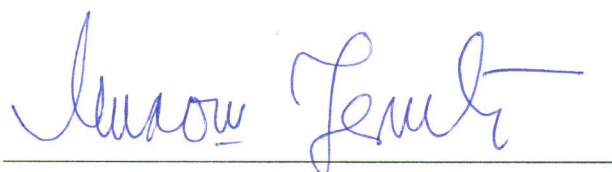

ИЗЈАВА

Изјављујем да предложену тему докторске дисертације „Света Литургија и социјална делатност у савременом богословљу Православне и Римокатоличке Цркве“ нисам пријављивао на другој високошколској установи у земљи или иностранству.

У Београду,

20. 10. 2016.

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВОСЛАВНИ БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ ПРЕДЛОГА ТЕМЕ
ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

**Света Литургија и социјална делатност у савременом богословљу
Православне и Римокатоличке Цркве**

МЕНТОР
др Зоран Крстић,
ванредни професор

КАНДИДАТ
Милош Јелић
14/3003

Београд
2016.

САДРЖАЈ

Актуелност теме – значај истраживања.....	3
Предмет и циљ истраживања.....	10
А) Предмет истраживања.....	10
Б) Циљ истраживања	18
Методе које ће у истраживању бити примењене	18
Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању	19
Опис садржаја (структуре по поглављима) рада.....	20
Очекивани резултати	23
Списак почетне литературе.....	23
ПРИЛОЗИ	30
Биографија кандидата.....	30
Библиографија кандидата.....	31

Актуелност теме – значај истраживања

Теми коју предлажемо, сматрамо, није поклањано превише пажње у српском богословљу, и то не само у савремено доба. Разлога за (не)оправданост оваког стања питања односа *Свете Литургије и социјалне делатности Цркве* у нас, сматрамо има неколико, али мислимо да је понајвише реч о ставу да је социјална делатност страна православном погледу на свет и човека¹. Желимо да своје мишљење поткрепимо чињеницама, те ћемо се укратко осврнути на оно што је, углавном у последњих неколико година, бар колико је нама познато, написано и објављено у научним публикацијама на нашем говорном подручју, а тиче се ангажовања Православне Цркве на социјалном плану.

Дакле, како запажа Владимир Вукашиновић пишући о добротворном раду у СПЦ од XII века па све до данас: „Не олакшава нам посао чињеница да се о њој [о овој теми - М.Ј] до сада у теологији веома мало писало, као ни то што су монографски радови овога типа и у другим дисциплинама ретки“². Он констатује да је, поред Реље Катића, Леонтије Павловић „један од ретких теолога који се опширније бавио питањима везаним за добротворни рад средњовековне Српске Цркве“³, и истовремено наводи Павловићеве речи публиковане средином XX века, да су „подаци о српским манастирским и болницама и лечењу [као једном од видова милосрдног рада - М.Ј] у средњем веку оскудни, немилице разбацани и недовољно проучени“⁴. По Вукашиновићевом мишљењу, „од тада се, барем када је теологија у питању, није много

1 Ставови ове врсте сажима епископ бачки Иринеј у *Уводној речи* српском издању документа донетог на Јубиларном заседању Архијерејског сабора РПЦ у Москви, 13-16.августа 2000. године, под називом: *Основи социјалне концепције Руске Православне Цркве*, када најпре констатује чињеницу да „Ми – православни хришћани и богослови – обично замерамо својој инославној браћи, западним хришћанима и богословима, што почесто прибегавају мисионарско-апологетској аргументацији по којој је Црква неопходна и актуелна зато што је на социјалном плану без премца у односу на било коју институцију“. Епископ Иринеј ову замерку сматра потпуно оправданом, међутим, исто тако мисли и да је „потпуно неоправдан закључак који из ње следи, бар у размишљањима неких... недовољно разборитих међу нама, а он гласи: с обзиром на формулацију социјалних концепција на хришћанском Западу у виду извесног теолошког утилитаризма, па, бар помало, и човекоугађања, нама православнима није ни потребна теоретска обрада истих – ако, их веле, уопште и имамо“. По мишљењу епископа Иринеја, овакав закључак изводе сви који говоре: „Ми имамо Литургију; шта ту тражи нека социјала?“ (Буловић, И., „Уводна реч“ у: *Основи социјалне концепције РПЦ*, Нови Сад: Беседа, 2011, 6-7). Уп. и: Вукашиновић, В., „Богословски извори добротворног рада Православне Цркве кроз векове“, *Саборност* 3 (2009), 70.

2 Вукашиновић, В., „Богословски извори добротворног рада Православне Цркве кроз векове“, *Саборност* 3 (2009), 71

3 Исто, 72

4 Исто.

учинио на том пољу⁵, дакле, није било систематског бављења проблематиком добротворног рада у СПЦ али и, уопште, друштвене одговорности Цркве видљиве кроз њену социјалну делатност. У том смислу, поменути рад В. Вукашиновића, сматрамо, представља један од пионирских покушаја враћања ове теме у жижу богословског промишљања код нас.

Осим Владимира Вукашиновића, још један професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду пише о питањима друштвене правде, која је готово увек повезана са сиромаштвом⁶, а самим тим и са потребом помагања сиромашним члановима заједнице. Предраг Драгутиновић даје нацрт социјалне правде у новозаветним списима, констатујући да је у Новом завету: „Социјална етика... последица нове вере, вере да од Бога примљени дар може бити даље предат у виду материјалне помоћи (2Кор 8, 5), вере да се у сваком потребитом човеку може срести сам Христос (Мт 25, 40)“⁷. Разумевање међуљудских односа у раној Цркви, према Драгутиновићу, темељи се на два начела: а) љубав према својима по вери, и б) љубав према сваком човеку у невољи⁸, а оба ова начела свој израз налазе у ономе што Драгутиновић назива *еклисијална социјална правда*, а дефинише као правду „која у крајњој линији не долази од човека, нити он може бити њен гарант, већ од Бога, који је извор сваке ‘праведности’ (уп. Рим 3, 4)“⁹. Овако схваћена правда нема за циљ да створи социјално праведно друштво на земљи, сматра Драгутиновић, будући да је „вера у световну социјалну правду... вера да је човек сопственим моћима у стању да упостави социјално праведно друштво“¹⁰, што се у мањој или већој мери кроз историју показало као подухват унепред осуђен на неуспех. Уместо тога, еклисијална социјална правда „све који у њој учествују води ка слављењу Бога (2Кор 8, 16; 9, 12–15)“¹¹: „Хришћани, оплемењени својом вером, једноставно делују социјално праведно у свим правцима (‘ако је, дакле, гладан непријатељ твој, нахрани га; ако је жедан, напој га...’, Рим 13, 20), и то не остаје непримећено од стране окружења“¹², вели Драгутиновић. Оваквим поступањем (што је, сматрамо, изузетно важно и за наше истраживање), хришћани, условно речено скрећу пажњу на себе, јер њихова дела сведоче о њиховом

5 Исто.

6 Уп. Стојановић, Љ., „Харитативна делатност у савременом црквеном животу“, Годишњак - Часопис Богословског факултета Св. Василије Острошки, Свеска 1, Бр. 14 (2015), 25.

7 Драгутиновић П., „Социјална правда у Новоме завету“, Саборност – теолошки годишњак, IV, 2010, 34.

8 Исто, 35

9 Исто

10 Исто

11 Исто.

12 Исто

животном ставу, односно визији света и човека, животне стварности и међуљудских односа, који почивају не више на природним везама (породичним, националним), већ на односима слободе и љубави који владају у Царству Божијем. Имаћемо све ово на уму између осталог и онда када у дисертацији будемо писали о мисионарском аспекту социјалне делатности Цркве.

Недавно је светлост дана угледао и оригинални научни рад професора Љубивоја Стојановића, под називом: „Харитативна делатност у савременом црквеном животу“¹³. У овом раду, аутор на основу свога богатог пастирског искуства, али, сматрамо, и здравог богословског промишљања проблематике о којој пише, између осталог износи мишљење да „оно што би требало да буде примарна одредница у животу једне парохијске [литургијске – М.Ј] заједнице нашег времена јесте безусловна опредељеност да се ‘гладан нахрани, жедан напоји, странац (мигрант – Љ. С.) прими, наг одене, болесник и утамничени човек посети...’ (Мт. 25:35-36).“¹⁴ Проблемима савременог човечанства, сматра Стојановић, зато треба приступати „са пуно љубави, смирења и стрпљења“¹⁵, јер, „пут до другог и састваралаштво са њим има своју смисленост само онда кад је све засновано на састрадалној љубави“¹⁶. Савремени хришћани, по професору Стојановићу треба да се „ухвате у коштац са изазовима свога времена“¹⁷, да „сва своја знања о прошлости и предвиђања за будућност осмисле стварним чињењем овде и сада“¹⁸. У закључном делу свога рада професор Стојановић зато даје листу конкретних предлога усмерених ка осавремењивању харитативне делатности у Цркви, заступајући став који се провлачи и кроз читав његов рад, да сходно својој хришћанској одговорности треба да у сваком човеку – своме савременику и суграђанину на земљи видимо и препознамо „могуће суграђане у будућем веку, Царству Божијем“¹⁹. Оно што је за нас веома важно јесте чињеница да све своје предлоге професор Стојановић утемељује на литургијским принципима и на потреби за променом литургијске свести („потребно је литургијско просвећивање верног народа“²⁰; „Литургијски живот је за већину верника нешто непознато, мање од 2% верника учествује на богослужењима, а од тих 2% ‘присутних’ мање од 2% осећа

13 Стојановић, Љ., „Харитативна делатност у савременом црквеном животу“, Годишњак - Часопис Богословског факултета Св. Василије Острошки, Свеска 1, Бр. 14 (2015), 11-35.

14 Исто, 16

15 Исто, 14

16 Исто, 18

17 Исто, 15

18 Исто, 22

19 Исто, 32

20 Исто, 33

радост причешћа и причешћује се само четири пута годишње²¹), као предусловом и за исправно схватање и разумевање харитативне делатности у оквирима Цркве. Зато, поред *литургијског освешћивања* верног народа, професор Стојановић свештенослужитељу као предстојатељу конкретне литургијске заједнице ставља у задатак и обавезу да „осмисли заједничење конкретним активностима које ће битно утицати на животни бољитак свих верника²²: „Ово је време кад човек треба да улаже више у другог човека, то је ново задужбинарство које савремени свештенослужитељи треба да покрећу и осмишљавају²³, сматра професор Стојановић.

Утемељујући своје ставове на често цитираним, али чини се никада довољно и до краја промишљеним Христовим речима из Јеванђеља по Матеју, бар кад је социјална делатност у питању: „Ходите благословени...“ (Мт 25, 34-40), и сами смо у раду „Социјална делатност Цркве и Евхаристија“²⁴ изнели одређена размишљања о проблематици коју сада желимо и намеравамо да детаљније истражимо у својој докторској дисертацији. Сматрајући да постоји довољно аутентичних сведочанстава о непрекинутом односу Свете Литургије и социјалне делатности Цркве, како у животу ране Цркве, тако и у делима Светих Отаца првих векова, попут Светог Василија Великог и Светог Јована Златоустог, у поменутом раду постављамо неколико питања, између осталих и питање да ли данас горе наведене Христове речи доводимо у везу са нашим свакодневним животом, посебно са нашим учествовањем на литургијским сабрањима, односно да ли смо у искушењу да, свесно или несвесно, правимо разлику између служења Литургије и служења ближњима, дајући предност Евхаристији над социјалним ангажманом, или обрнуто, социјалним активностима над служењем Литургије?²⁵ Као и професор Стојановић, и ми између осталог решење видимо у поновном враћању улоге верног народа као активног судеоника литургијског живота, посебно када је ангажовање на пољу социјалних активности у питању.

У контексту савремених истраживања и актуелности предметне теме, наводимо и радове сабране у тематском зборнику од националног значаја под називом: *Могућности и домети социјалног учења Православља и Православне Цркве*²⁶. Иако

21 Исто, 32

22 Исто, 31.

23 Исто, 32.

24 Јелић, М., „Социјална делатност Цркве и Евхаристија“, *Теолошки погледи*, Vol. XLVIII, 3/2015, 687–696.

25 Јелић, М., *нав. дело*, 688.

26 Ђорђевић, Д. и Јовановић, М. (прир.), *Могућности и домети социјалног учења православља и Православне цркве: [тематски зборник од националног значаја]*, Београд: Фондација Конрад Аденауер, 2010.

предмет нашег интересовања није некаква социологија религије, од значаја за нашу тему из овог Зборника ипак могу да буду радови Маје Вранић Митрић и Драгомира Јанковића: „Српска православна Црква и добротворни рад“²⁷ и Ивице Живковића: „Православно општење са ближњима ‘између’ теологије и социологије“²⁸. Тако, Ивица Живковић, као православни теолог констатује да се идентитет хришћана гради „љубављу према ближњем као специфичном врстом друштвеног односа, чиниоцем успостављања и одржавања одређених социјалних структура Цркве као заједнице верних“²⁹. Исто тако, он сматра да „постојање православних односа са ближњима долази у питање када се у случајевима општења са њима не пројављује Христова љубав, али такође и тамо где верници делатно не усвајају нити упражњавају ову љубав својим подвижничким настројењем“³⁰. По Живковићу, највећа опасност по хришћанске односе са ближњима јесте њихова секуларизација. Реч је тако о односима „у којима се људи руководе страстима душе, супротно природном и од Бога назначеном кретању душевних сила. То су односи са ближњим отуђени од Бога, неесхатолошки, где су људи везани земаљским, световним преокупацијама, гледајући на сва питања и дилеме тих односа независно од Божје воље“³¹. Другим речима, реч је о нелитургијским односима који немају за свој циљ манифестацију, пројаву односа карактеристичних за Век који долази, већ везаних искључиво за земаљску, пролазну реалност. Овде лежи и опасност да „секуларна Црква деградира своје посланство на ниво социјалне организације, установе која помаже друштву и вреднује се по критеријумима социјалне употребљивости“³², што никако не бисмо волели да се догоди.

Желимо да у контексту актуелности бављења социјалном проблематиком и друштвеном ангажованости Цркве уопште (дакле, не само питањима милосрдне делатности), кажемо да на том пољу код нас предњачи предавач предмета Хришћанска социологија на Православном богословском факултету Универзитета у Београду, професор др Зоран Крстић. Он у својим радовима заузима стваралачку позицију у односу на многобројне феномене сада већ постмодерног (неки би рекли и:

27 Вранић Митрић, М., Јанковић, Д., „Српска Православна Црква и добротворни рад“, у: Ђорђевић, Д. и Јовановић, М. (прир.). *Могућности и донети социјалног учења православља и Православне цркве: [тематски зборник од националног значаја]*, Београд: Фондација Конрад Аденауер, 2010, 403-420.

28 Живковић, И., „Православно општење са ближњима, ‘између’ теологије и социологије“, у: Ђорђевић, Д. и Јовановић, М. (прир.). *Могућности и донети социјалног учења православља и Православне цркве: [тематски зборник од националног значаја]*. Београд: Фондација Конрад Аденауер, 2010, 517-532.

29 Живковић, И., *нав. дело*, 517

30 Исто, 520

31 Исто, 522

32 Исто, 523-524

постхришћанског) друштва, позивајући своје слушаоце и читаоце на активно хришћанско суочавање са истима, без повлачења у „сигурност“ свакојаким квази- и псеудо-религијских уверења, прикривених плаштом вере. Сличне погледе дели и богослов млађе генерације, Растко Јовић, на чије се ставове радо позивамо у својим размишљањима о социјалној проблематици у окриљу Цркве. Почивши професор, отац Радован Биговић вероватно је био један од првих, ако не и први савремени српски православни богослов који је узимао у разматрање друштвене теме и однос Цркве према савременом свету, те ћемо свакако и његовим вредним запажањима о овој проблематици користити приликом нашег истраживања, баш као и увидима претходно поменуте двојице цењених професора.

Напоследку, треба да кажемо да је ван наше помесне Цркве један од кључних докумената који би потенцијално могао да се односи и на социјално учење Православне Цркве у целини, онај на почетку већ споменути: *Основи социјалне концепције Руске Православне Цркве*, донет на Јубиларном заседању Архијерејског сабора РПЦ у Москви, 13-16. августа 2000. године. У овом документу, као што пише у преамбули, „изложене су основне поставке њеног учења [Руске Православне Цркве – М.Ј] о односу између Цркве и државе, као и о низу других проблема, значајних за савремено друштво“³³. За нас најзанимљивији могу да буду шесто и седмо поглавље: „Рад и његови плодови“ и „Својина“. У њима се, између осталог каже и да „сваки човек мора имати довољно средстава за достојанствен живот“³⁴, као и да „заповест Божја наређује радницима [онима који зарађују - М.Ј] да брину о онима који из различитих разлога не могу сами да зарађују себи за живот - о немоћнима, болесницима, дошљацима, избеглицама, сирочади и удовицама – и да деле са њима плодове свога рада“³⁵. „Свето Писмо сведочи о два морална подстицаја за рад“, констатује се у поглављу посвећеном *Раду и његовим плодовима*: „радити да би самога себе нахранио, никог не оптерећујући, и радити да би раздавао потребитима“³⁶.

Темељ давања и бриге за друге треба пре свега да буде љубав која се „заснива на јеванђелском начелу љубави према ближњем, израженом у Спаситељевим речима: ‘Заповест нову дајем вам: да љубите једни друге’ (Јов. 13, 34)“³⁷, каже се у *Основама социјалне концепције РПЦ*, у поглављу посвећеном својини. Још се каже и то да:

33 *Основи социјалне концепције РПЦ*, Нови Сад: Беседа, 2011, 13

34 Исто, 89

35 Исто, 88

36 Исто, 85

37 Исто, 90

„Црква позива хришћанина да својину сматра Божјим даром који му је дат да га користи на своје добро и на добро ближњих“³⁸. Видимо да се *Основи социјалне концепције Руске Православне Цркве* позивају на јеванђелску љубав као основни покретач социјалне активности чланова Цркве. Та љубав незамислива је без литургијске актуализације, што је једна од идеја водиља и у писању докторске дисертације чију тему овде предлажемо.

Оно што је неопходно да нагласимо, а што је одређено и самом предложеном темом рада, јесте да намеравамо да у раду одговарајућу пажњу посветимо социјалном учењу Римокатоличке Цркве³⁹, пре свега питању односа Свете Литургије и социјалне делатности, а што све треба да нам као својеврстан контрапункт послужи да на конкретан, литургијски начин, учврстимо и православно виђење социјалне реалности савременог доба и актуелних проблема који из ње извиру, а који су мање-више заједнички за све хришћане, без обзира на њихову деноминацијску припадност. Питање сиромаштва, права радника и људских права уопште, еколошка питања, питања биоетике, рата и мира, само су нека од многих питања на која Римокатоличка Црква покушава да својим званичним социјалним учењем да одговор, што траје већ више од стотину и двадесет година. Упркос томе што у својој бити представља моралну теологију, социјално учење Римокатоличке Цркве за нас, православне, треба да буде занимљиво пре свега због приступа којим се јасно изражава потреба да *Црква не окреће главу од изазова које време у којем живимо са собом доноси*, већ да треба да се бави свим стањима у којима се налази и проблемима са којим се човек сусреће у своме земаљском, друштвеном животу.

То је истовремено и оно што и ми писањем дисертације на предложену тему ***Света Литургија и социјална делатност у савременом богословљу Православне и Римокатоличке Цркве*** желимо да постигнемо: да дамо скроман допринос богословској науци, али и конкретном животу Цркве, будући да како констатује Здравко Јовановић: „Богословље не може занемаривати значај свог опредмећења у животу Цркве, јер је утврђивање јединства Цркве и православног учења његов превасходни циљ“⁴⁰. У томе видимо и актуелност предложене теме и њену важност за српско богословље данас.

38 Исто, 92.

39 *Osnove socijalnog učenja Katoličke crkve*, Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, 2006.

40 Јовановић З., „Задаци и изазови савременог богословља и богословске просвете – Светосавска беседа“, Богословље 1 (2016), 267.

Предмет и циљ истраживања

А) Предмет истраживања

Централни *предмет* нашег истраживања којим желимо да се бавимо биће дакле савремено схватање односа Света Литургије и социјалне делатности у Православној и Римокатоличкој Цркви. Полазимо од тога да би друштвена брига требало да буде потпуно инхерентна литургијском погледу на свет, јер једино као таква може да буде исправно схваћена и прихваћена од стране хришћана. По својој природи оваква брига неодвојива од хришћанског доживљаја човека као бића заједнице, и то не било које, већ једне посебне и конкретне – евхаристијске заједнице, заједнице будућег века, која своје постојање показује и сведочи на литургијским сабрањима Цркве Божије овде и сада. Будуће Царство Божије постоји већ сада, у историји, и то у икони, као Црква, конкретно у Светој Литургији⁴¹, али да ли искључиво у самом богослужбеном чину? Оно што бисмо нашим истраживањем желели да проверимо јесте да ли друштвена ангажованост хришћана као продужетак (или боље рећи: саставни део) Свете Литургије, односно сви наши односи који за свој циљ имају да утеше, нахране, напоје, обуку, лече... човека у невољи - подједнако представљају икону тог Царства.⁴²

У том смислу, незаобилазни извор биће нам сведочанства Светог Писма Старог и Новог Завета у којима се помоћ потребитима идентификује као темељ на којем се изграђује живот Божијих угодника. Поћи ћемо од старозаветног богослужења као простора у којем су се приносиле жртве Богу, које су, како ћемо то видети, биле неодвојиве од бриге за друштвену правду унутар заједнице изабраног народа Божијег. На примерима цара Давида и Језекије и њихове бриге за свој народ показаћемо да се брига за заједницу, конкретније за задовољење социјалне правде у Израиљу, показује као један од основних постулата вере у Бога у Старом завету. У старозаветном систему веровања нема речи о једноставном поштовању законских норми као циљу самом по себи, већ пре свега о труду да се очува живот у: 1) заједници са Богом - кроз служење

41 Уп. Мидић, И., „Црква и њен идентитет“ у: Сећање на будућност, Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-брањевачке, 2009, 25.

42 То је и оно што делом изражава и Пасторална конституција Другог ватиканског концила, *О Цркви у савременом свету*: „Вредности људског достојанства, братског заједништва и слободе, све те добре дарове природе и нашег труда које будемо по Господњој заповести и у Духу његовом на земљи умножили, наћи ћемо после опет, али очишћене од сваке прљавштине, просветљене и преображене, када Христос буде предао Оцу вечно и свеопште Царство: ‘Царство истине живота, Царство светлости и благодати, Царство правде, љубави и мира’. Овде на земљи Царство је већ у светим тајнама присутно, а када Господ поново дође биће довршено.“ (Gaudium et Spes, 39).

Богу, и 2) заједништву са људима – кроз солидарност, служење ближњем. Настојаћемо да покажемо да је занемаривање сиротих и убогих, односно непрактиковање друштвене праведности у сваком смислу, била препрека да жртва која се Богу приносила у Старом завету буде примљена од Бога. Тако, на пример, уколико су желели да задрже територије које су им припадале и да се надају земаљском просперитету, припадници старозаветног Божијег народа требало је да између осталог воде рачуна и о свом односу према странцима – дошљацима, удовицама и сирочади. Тек тада су могли да рачунају на Божији благослов и напредак у својим пословима, о чему посебно читамо код Амоса, Исаије, Јеремије и других старозаветних пророка. Никако не желимо да по овом питању занемаримо ни Христова тумачења старозаветних норми, која додатно потврђују тезу о важности бриге за ближњег: Христос, наиме, често осуђује за неправедан однос према потребитима управо оне који су били највише позвани да покажу мислосрђе - припаднике старозаветног свештеничког и левитског реда, истовремено их прекоревајући за њихову тврдокорност и неразумевање да је љубав према човеку (а самим тим и према Богу) изнад сваке заповести. Не може да буде случајно што их у причи о милостивом Самарјанину спомиње као оне који су окренули главу од човека у невољи, иако се од њих то очигледно најмање очекивало⁴³.

Као и у Старом завету, старање за социјалну правду и у Новом завету неодвојиво је од Личности Господа Исуса Христа. Проповед Светог Јована Крститеља о долазећем Царству Божијем, које он изједначава са Христовим доласком, укључује у себе и позив онима који имају две хаљине да дају једну ономе који је нема, а исто тако и онима који имају хране, да је поделе са онима који гладују.⁴⁴ Када је о новозаветним текстовима реч, пре свега о јеванђељима, наводићемо адекватне примере односа новозаветног богослужења и друштвене ангажованости. Показаћемо да су Христове проповеди о Царству Божијем неодвојиве од Његове друштвене делатности. Он проповеда, али истовремено и чудесно храни мноштво људи, лечи болесне, васкрсав мртве, једном речју, показује да је есхатолошки говор о долазећем Царству неодвојив од конкретног деловања овде и сада. Христос је дошао ради сиромашних и уопште друштвено потребитих, поистовећујући себе са њима.⁴⁵ Он се родио као сиромаш, у

43 Уп. Лк 10, 30-37

44 Уп. Лк 3, 11

45 Уп. Мт. 25, 34-46. С тим у вези, Господ као пресудни критеријум за улазак у Царство Божије поставља чињење, односно нечињење гладнима, жеднима, нагима, болеснима, утамниченима..., изједначавајући однос према потребитима и однос према Њему: „Заиста вам кажем: кад учинисте

стаји, окружен сиромашним пастирима који су истовремено били први који су чули радосну вест о доласку Спаситеља. Његове проповеди су у највећој мери биле упућене људима из нижих друштвених слојева, дакле сиромашнима и потлаченима. Његова земаљска делатност свој врхунац у друштвеном смислу ипак достиже на Тајној вечери, на којој Христос својим ученицима даје један нови образац односа према животу и свету: „Узмите, једите...” и „Пијте из ње сви...“, али не више од пропадљиве хране, већ хране бесмртности и вечног живота. Иако наизглед резервисана за уски круг људи – њих дванаесторицу – после Христовог Васкрсења и Вазнесења на небо, односно силаска Светог Духа на апостоле, ова Тајна над тајнама постаје доступна свима који поверују у Васкрслог Господа, као Бога и Спаситеља. Није неважно да приметимо да, непосредно пред слављење Пасхалне гозбе уочи свога страдања, Христос личним примером указује својим ученицима шта треба да чине - оправши им ноге показује им на чему треба да се темељи њихова друштвена делатност. Из тог разлога, истовремено са оснивањем првих Цркава, апостоли настављају Христов социјални ангажман, у смислу бриге и служења онима који су гладни и жедни земаљске једнако као и небеске хране, о чему планирамо да детаљно пишемо у нашем раду.

У Делима апостолским читамо о томе да у првој Цркви, „сви који вјероваше бијаху на окупу и имаху све заједничко. И тековину и имање продаваху и раздаваху свима како је коме било потребно. И сваки дан бијаху истрајно и једнодушно у храму, и ломећи хљеб по домовима, примаху храну с радошћу и у простоти срца, хвалећи Бога, и бијаху омиљени код цијелог народа“ (Дап 2, 44-47). Видимо по овим речима да се живот првих хришћана испуњавао у заједничким сабрањима - непрекидној молитви и служењу Литургије, као и у бризи за оне којима је помоћ на било који начин била потребна, а све у очекивању скоријег Христовог Другог доласка. Такав начин живота остављао је јак утисак и на оне који су се још увек налазили изван Цркве, а који су видевши како живе први хришћани, желели да и сами буду део те заједнице, па су се крштавали и постајали чланови Цркве: „А Господ сваки дан додаваше Цркви оне који се спасаваху“ (Дап 2, 47). Очигледно је да се бригом за социјалну правду као продуженим чином евхаристијских сабрања, вршила и мисија Цркве. Дакле, не искључиво култом – богослужењем у ужем смислу те речи, већ и оним што се сматрало природним наставком и саставним делом богослужбеног живота верних, а то је милосрдна делатност која свој извор има у евхаристијском, литургијском погледу на

једноме од ове моје најмањебраће, мени учинисте“ (Мт. 25, 40).

свет и човека. Социјална делатност имала је и освећујућу функцију: од многих и разних дарова које су чланови заједнице доносили, а над којима се вршило благодарење Богу, раздавало се по благослову епископа свима којима је било потребно, па чак и онима изван Цркве (странцима, дошљацима...), те су се тако и они сами освећивали једући од донесених дарова.

Из наведених примера уочавамо да социјална делатност Цркве има изражену друштвено-политичку димензију. Треба овде нагласити да Црква нема специфично „своје“ друштвено и политичко уређење, јер „њени су критеријуми, критеријуми Царства Небеског и на основу њих Она процењује друштвене промене и процесе“⁴⁶, те је стога и „свака историјска и културолошка епоха Њена, а такође, и ниједна, јер Она чека Будући Век“⁴⁷. Главни и основни циљ за Цркву јесте да „научи све народе, крстећи их у име Оца и Сина и Светога Духа“ (Мт. 28, 19), односно да евангелизује и християнизује друштво, спасавајући га од греха и смрти. Истовремено, она није и не треба да буде имуна на оно што се око ње догађа, јер су Њени чланови истовремено и чланови друштва које својим чињењима или нечињењима доводи људе до сиромаштва, глади, сваковрсне беде, не само материјалне. Задатак Цркве у социјалном смислу зато јесте „да ослобађа људе, и друштва у целини, историјских окова, друштвеног институционализма и конституционализма који су увек претња и изазов људском достојанству и слободи“⁴⁸, откривајући есхатолошку реалност као парадигму истинског постојања. У контексту социјалне делатности Цркве, ово последње управо значи ослобођење од робовања било којем друштвеном поретку, моралистичким и социолошким односима овога света, имајући истовремено практичне последице по свакодневни живот и међусобне односе међу људима.⁴⁹

Став сличан православном богословљу по овом питању заузима и Римокатоличка Црква, која свеукупно својим социјалним учењем не нуди неку нову идеологију, већ „brižljivo izrađenu formulaciju rezultata pomnog razmišljanja o složenoj zbilji ljudske egzistencije u društvu i na međunarodnoj razini, i to u svjetlu vjere i crkvene predaje“⁵⁰. Основни смисао и циљ социјалног учења, зато јесте „da tu zbilju protumači,

46 Крстић, З., *Црква у друштву: у прошлости и садашњости*, Пожаревац: Епархија браничевска, Одбор за просвету и културу; Крагујевац: Каленић, 2014, 10.

47 Исто.

48 Биговић Р., „Начела социјалне доктрине Православне Цркве“, у: *Црква и друштво*, 57.

49 Уп. Manoussakis, Panteleimon J., „The Anarchic Principle of Christian Eschatology in the Eucharistic Tradition of the Eastern Church“, *Harvard Theological Review*, 100 (2007), 30.

50 Енциклика Јована Павла II, *Sollicitudo Rei Socialis*, 41. Наведено према: *Papinsko vijeće za pravdu i mir, Socijalna agenda: zbirka tekstova iz katoličkog socijalnog nauka*, прегледано 23.04.2015. на: <http://www.socijalna-akademija.hr/agenda/SOCIJALNA%20AGENDA.pdf>.

pri čemu ispituje da li je u skladu ili ne sa smjernicama evanđeoskog učenja o čovjeku i o njegovu zemaljskom, a ujedno i transcendentnom pozivu, te da na temelju toga pruži putokaz kršćanskog življenja⁵¹. А управо би Света Литургија требало да буде тај путоказ, тај темељ човековог односа према себи, свету и другом човеку, посебно оне у невољи. Зато се у Катихизису Римокатоличке Цркве између осталог и истиче: „Euharistija obvezuje u prilog siromašnih: Da bismo istinski primili Tijelo i Krv Krista, predanog za nas, moramo u siromasima, našoj braći prepoznavati Krista“⁵². Како констатије Маргарет Скот (Margaret Scott): “The Eucharist is about solidarity and sharing. It initiates reflection and fosters dialogue about community... The Eucharist is dynamic: it empowers action and it enables us to make a difference”⁵³. Литургија-Евхаристија је та која прави разлику, односно та која нам, према Скотовим речима, даје снаге да деламо. У том смислу вреди поменути и у Римокатоличкој Цркви никада до краја прихваћену *Теологију ослобођења*, која је чини се више него било која друга западна теологија успела да истакне социјални значај Свете Литургије, што није остало непрепознато чак и у Православној Цркви⁵⁴.

Упркос чињеници да за теологију ослобођења евхаристија нема примарни значај, за оне теологе који су се бавили овом тематиком, по речима Терезе Вален, главну бригу представља обнова, односно враћање „унутрашњег значења Евхаристије“⁵⁵. Полазна тачка у оваквим размишљањима јесте убеђење да Евхаристији, онаквој каквом се разуме и практикује, углавном недостаје значаја и значења за оне који у њој учествују.⁵⁶ Са Терезом Вален се слаже и Артур Кохрејн, који сматра да таква Евхаристија: „има мало или нимало важности за модерног човека, управо зато што има мало или нимало везе са једењем и пијењем изван црквених зидова. Она има мало или нимало везе са проблемима сиромаштва и глади који све људе свакодневно притискају у њиховим животима. Вечера Господња нема везе са њиховим радом, њиховом економијом и њиховом политиком”⁵⁷, сматра Кохрејн.

Један од теолога ослобођења, Тиса Баласурија, поставља дилему пред своје читаоце; зашто, без обзира на стотине и хиљаде одслужених миса, хришћани

51 Исто

52 Katehizis Katoličke Crkve, 1397.

53 Scott, M., *The Eucharist and Social Justice*. New York: Paulist Press, 2009, IX

54 Уп. Драгутиновић, П., *нав. дело*, 31

55 Whalen T., *The Liberation of the Eucharist: Contemporary Roman Catholic Reinterpretations*, 117

56 Исто, 115-116.

57 Cochrane, Arthur C., “Eating and Drinking with Jesus”, *Christian Century*, April 10, 1974, 392-396, прегледано 28.01.2015. на: <http://www.religion-online.org/showarticle.asp?title=1584>.

настављају да буду себични као пре? Он се, између осталог, пита: „Зашто су ‘хришћани’ који одлазе на мисе били најсуровији колонизатори у људској историји? Зашто се јаз између прихода, богатства, знања и моћи повећава у данашњем свету – и то у корист људи ‘хришћана’? Зашто личности и људи који прокламују евхаристијску љубав и дељење ускраћују сиромашне људе света у храни, капиталу, запослењу, чак и земљи? Зашто су им драже цигарете и алкохолна пића од хране и пића за једну трећину човечанства које сваке вечери гладно одлази на спавање? Зашто су аутомобили, козметика, кућни љубимци и бомбе дражи од људске деце? Чему масовна стерилизација људи у сиромашним земљама у раскош која води у болести и загађење природе међу богатима?“⁵⁸ Иако Евхаристију можемо да посматрамо са више различитих аспеката, Баласурија најважнијим сматра Христово присуство у Евхаристији као позив да одговоримо на његову жртву и посвећеност друштву нашег времена.⁵⁹

Слично Баласурији размишља и Моника Хелвиг. И она доживљава забрињавајућом чињеницу да се међу активним хришћанима - онима који редовно одлазе на богослужења - врло често налазе они који располажу највећим уделом у светском богатству, док се истовремено ту налази и велики број оних који припадају најсиромашнијим и најпотлаченијим друштвеним слојевима. Према Моника Хелвиг, Евхаристија не треба да буде само обичан црквени ритуал, већ чин божанског гостопримства који позива оне који у њему учествују да гостопримљиво деле са свим људима. Наш одговор на Христово гостопримство треба да буде наша солидарност са

58 Balasuriya, T., *Eucharist and Human Liberation*, Colombo: Centre for Society and Religion, 1977, 2

59 Уп. Balasuriya, нав.дело, 12-14. Треба рећи да Баласурија сматра да је за правилно разумевање Евхаристије неопходно да пред собом имамо улогу Господа Исуса Христа у друштву Његовога времена, односно Његову спремност на акцију у циљу ослобођења и борбе за једнакост свих, чак и по цену страдања. Христос својим политичким и социјалним ангажовањем доводи у питање до тада устаљене норме размишљања и живота у јеврејској, али и широј друштвено-политичкој заједници. Он изазива устаљени поредак, осуђујући између осталог и сарадњу јеврејских старешина и римских власти што је јасно видљиво у догађају изгнања трговаца из јерусалимског храма (Уп. Мт. 21, 12-13; Лк. 19, 45-46; Мк. 11, 15-17; Јн. 2, 14-16). Према Баласурији, ова Христова акција била је усмерена против економске експлоатације јеврејског друштва и римске окупације, једнако као и против корупције међу свештенством. У овом догађају се јасно види Христова намера да очисти богослужење и молитву од уплива страних елемената који искривљују њен аутентични смисао, зато он осуђује оне који праве од дома Оца његовог, „дом трговине“. Овим чином Христос суштински устаје против читавог система, против спреге верских и народних поглавара са трговцима и завојевачима. И Христово страдање, сматра Баласурија, бива управо последица удруженог деловања оних који су профитирали од трговине у храму – првосвештеника, трговаца и колонизатора, који су сви имали свој удео у тој трговини. Насупрот устаљеном поретку оличеном у онима које је истреао из храма, Христос личним примером нуди алтернативу. Наставио је да у храму подучава о истинском богослужењу, што је било са одушевљењем прихваћено од стране народа. Његове проповеди значиле су за њих двоструко ослобођење - од лажног богослужења једнако као и од страха од оних које је Христос осудио јер су од дома молитве, начинили „разбојничку пећину“ (Исто).

онима који пате, као и наша реакција на конкретне ситуације времена у којем живимо. Другим речима, позвани смо да у свакодневном животу применимо оно што доживљавамо у Евхаристији, а да бисмо то уистину и постигли неопходно је покајање, како расуђује Моника Хелвиг.⁶⁰

Иако настале у једном другачијем друштвеном контексту, примедбе теолога ослобођења о односу Свете Литургије и свакодневног живота треба да буду нешто о чему бисмо и ми, православни, чини се и могли и морали да водимо рачуна, а то је и разлог зашто ћемо их узети у обзир приликом израде нашег рада. С тим у вези, важан део нашег истраживања планирамо да посветимо и проблематици односа Свете Литургије и социјалне делатности Цркве у контексту актуелне литургијске обнове. Сматрамо да би разматрање аутентичног виђења односа Свете Литургије и социјалне делатности Цркве у савременим оквирима, могао да, између осталог, буде и добар искорак у правцу поменуте обнове. Оно што сматрамо да нам је потребно, јесте поновно враћање истинске улоге народа Божијег у живот Цркве, и то онако како је то пре свега био случај у првим хришћанским заједницама. Реч је овде о потреби за променом црквене свести свих чланова литургијске заједнице: превазилажењу поимања Литургије као пасивно-посматрачког догађаја за вернике, у којем они мало или нимало учествују, док је сав акценат стављен на деловање клира. Улога лаика треба да дође до изражаја онда када уз руководство свога свештеника а у складу са својим способностима – даровима - преузму на себе бригу за потребите. У том смислу, неопходно је најпре идентификовати оне којима је помоћ потребна, а затим и осмислити конкретне кораке ка задовољењу тих потреба, колико је то могуће. Треба да овде нагласимо да напор који чинимо треба да буде усмерен према свима, чак и према онима који још увек нису чланови заједнице, јер и они у неком тренутку то могу да постану. Сваког човека треба да посматрамо као потенцијалног члана Цркве, а самим тим и потенцијалног члана Царства Божијег, што је уосталом и Христос непрестано чинио⁶¹. Истовремено, човекова потреба за припадношћу, потреба да се у свакој заједници, па и црквеној (или боље рећи, пре свега у црквеној) осећа пожељно и прихваћено, може и треба да буде искоришћена и задовољена између осталог и позивом свим вернима да се, у складу са својим могућностима, ангажују на друштвеном плану. Заједничко деловање свих, или барем оних који то желе, помогло

60 Hellwig. Monika K., "The Eucharist and World Hunger", Word & World Volume XVII, Number 1 (Winter 1997), 64

61 Отуда и његове речи: „Нисам дошао да зовем праведнике, но грјешнике на покајање“ (Мт 9, 13).

би стварању својеврсне мреже социјалних односа изграђених кроз бригу чланова заједнице једних за друге, а оваквим приступом постепено би се дошло до тога да и они који остају изван, напослетку пожелеле да постану активни чланови те исте заједнице. На овај начин вршила би се и већ поменута мисија Цркве, чиме би социјална делатност истовремено била и мисионарска делатност. У организовању социјалног давања и примања треба учинити да се људи осећају корисно, да виде и искусе да на један опипљив, истинит начин доприносе расту и напретку заједнице која своје средиште има у слављењу Евхаристије Тела и Крви Господње. Причешће свих би у таквом етосу на крају дошло као природна последица осећања блискости и међусобне посвећености чланова конкретне Цркве. Поред осталих активности у које буду укључени, људи ће желети да учествују једући сви од истог хлеба и пијући сви из једне чаше, баш као што се то чини и у околностима приватне, породичне заједнице, где се сви чланови окупљају да обедују за заједничком трпезом. У склопу оваквих односа, епископ и свештеници поред своје примарне улоге свештенослужитеља постају и кординатори социјалних активности. Људе, зато, треба поучити и мотивисати да се врате пракси доношења дарова на Литургију. Уколико би свако доносио плодове свога рада, са једне стране би се вратио предањском начину учествовања у Евхаристији, а са друге стране би се истовремено отворио простор за организовање трпеза љубави – *agape*, које би се одржавале после Литургије а од чега би имали користи сви, посебно они у социјалном смислу најпотребитији. Вишкови донетих дарова би се даље раздељивали, у чему би поново била активирана ђаконска служба у свом пуном значењу. Још једном ваља истаћи да је овако конципирану социјалну делатност Цркве неопходно везати за служење Литургије, чиме би се очувала аутентичност црквеног друштвеног ангажовања, и избегла опасност да се Црква сведе на неку социјалну институцију „од овога света“. Истовремено, на овај начин Литургија би била и практично схваћена у једном ширем контексту него што је то сам култ те би и заиста могла да у потпуности буде заједничко дело свих.

Сматрамо да је велика шанса Цркве да савременом свету у којем ван сваке сумње доминира дух самодовољности и отуђености понуди једну другачију стварност - реалност истинске бриге човека за човека. Црква на делу треба да покаже да уистину јесте једно алтернативно друштво, друштво оних којима је стало. Уместо да будемо само неми посматрачи онога што се око нас свакодневно догађа на социјалном плану, треба да дамо све од себе да плод нашег труда буде реч утехе унесрећеном, комад хлеба гладноме или чаша воде жедноме. Једино ћемо на тај начин успети да у историји

посведочимо аутентични хришћански етос надахнут оним што, учествујући сада и овде у евхаристијским сабрањима, жељно ишчекујемо да се у потпуности оствари у Царству Бога Оца, Сина и Светога Духа.

Надамо се и верујемо да овај наш рад може да буде мали искорак ка управо таквом сагледавању односа Свете Литургије и социјалне делатности Цркве, чему ћемо посветити сав свој труд приликом његове израде.

Б) Циљ истраживања

Примарни циљ нашег истраживања јесте настојање да покажемо да је друштвена, социјална брига потпуно инхерентна литургијском погледу на свет и човека, односно да не треба да постоји никаква дилема о томе да служење Богу у литургијском контексту укључује и активно служење ближњима на један конкретан и непосредан начин. Литургијски приступ социјалној делатности Цркве треба да се темељи на два основна принципа: *слободе* и *љубави*, јер су то истовремено и основе на којима би требало да почива литургијски живот верних. Социјална брига треба да има своје извориште у евхаристијском погледу на свет, који претпоставља визију есхатолошке реалности као матрице, обрасца живота верних у историји. Овакво схваћена социјална брига утемељена је на љубави према ближњем као према Христу. Реч је о, да употребимо израз западних хришћана, социјалној етици која има своје чврсто упориште у литургијској, евхаристијској, онтолошкој етици, што намеравамо да уз Божију помоћ, својим истраживањем и изработом предложене дисертације и покажемо.

Методе које ће у истраживању бити примењене

Бављење нашом темом изискиваће комбиновану употребу више научних метода.

За наше истраживање биће неопходна *компаративна метода*, јер ће се употреба ове методе односити на упоређивање чињеница које говоре о односу Свете Литургије и социјалне делатности у Православној и у Римокатоличкој Цркви. Ову методу ћемо користити у комбинацији са *методом дескриптивне анализе* и то у оним случајевима када треба анализирати поједине аспекте социјалног учења или социјалне праксе код православних и код римокатолика.

Применом *индуктивне методе*, између осталог, желимо да истражимо значај литургијског погледа на свет и човека за целокупан живот Цркве, а употребом *дедуктивне методе*, полазећи од општег односа Свете Литургије и социјалног ангажовања, настојаћемо да истражимо поједине аспекте тог односа као што су, на пример, есхатолошки или евхаристијски карактер социјалне делатности Цркве.

Историјском методом ћемо се служити у анализи библијских текстова који се тичу односа богослужења – Литургије и социјалне делатности, како у старозаветној тако и у новозаветној Цркви.

У мањој мери намеравамо да користимо и *методу опажања*, и то приликом слободне процене односа који чланови Цркве имају према Светој Литургији. Иако по природи субјективна, ова метода ће нам делимично користити у делу рада у којем ћемо се бавити односом Свете Литургије и социјалне делатности Цркве у контексту литургијске обнове. Реч је о начину на који људи који долазе на Свету Литургију доживљавају своје место и улогу у њој, колико често долазе на литургијска сабрања, начин на који приступају Светој Чаши или како се понашају у току богослужења – да ли они себе виде као део целине или као изоловану јединку (могуће је то уочити на основу говора тела, положаја- места који заузимају у Цркви: ближе или даље олтару, једни другима, итд). Ова метода ће нам у извесном смислу користити и као почетна метода у нашем истраживању, јер нам се чини очигледним да је Црква у савременом контексту донекле изгубила свест о важности социјалне делатности као саставног дела литургијског богослужења и начина живота.

Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању

- Друштвена делатност Цркве чини органску целину са најважнијим хришћанским богослужењем – Светом Литургијом.
- Живот Цркве у самој својој сржи – у литургијском погледу на свет и човека, садржи и социјалну компоненту.
- Питање односа Свете Литургије и социјалне делатности Цркве је питање хришћанског односа према Богу и другом човеку.
- Љубав према другом човеку и Богу представља главни извор друштвеног ангажовања Цркве.

- Друштвена ангажованост хришћана као саставни део Свете Литургије, представља икону Царства Божијег, као и сама Литургија.
- Старање за социјалну правду неодвојиво је од Личности Господа Исуса Христа.
- Бригом за социјалну правду као продуженим чином евхаристијских сабрања врши се мисија Цркве.
- Социјална делатност представља акт читаве заједнице – Цркве.
- Могућа је ревитализација црквеног живота на начин који би поново омогућио активну бригу чланова заједнице једних за друге, у социјалном смислу.

Опис садржаја (структуре по поглављима) рада

Рад је замишљен тако да буде подељен у три главна дела.

После *Уводних разматрања* у којима ћемо се бавити уобичајеним питањима: актуелношћу и значајем теме, циљевима, структуром, и другим питањима од значаја за сам рад, следи први део рада под насловом *Богословске претпоставке односа Свете Литургије и социјалне делатности Цркве*. Намера нам је да у овом делу обрадимо основне еклисиолошке и антрополошке, можемо слободно да кажемо и догматске претпоставке односа централног хришћанског богослужења и социјалне делатности, чиме уједно желимо да поставимо и одређене оквире у којима треба да се крећу наша размишљања на задату тему. Ово поглавље нам је значајно за рад, пре свега због разумевања Цркве као корпоративне реалности – оно што је по нашем мишљењу кључно и за схватање социјалне делатности као служења свих свима. Реч је о томе да једино у контексту Цркве као заједнице љубави и иконе Будућег века може да функционише социјално старање које свој извор нема у природним односима, наметнутих рођењем, већ у односима који су креирани слободом и љубављу оних који ступају у Цркву, а своју веру сведоче својим учествовањем на литургијским сабрањима. Обећано Царство Божије у које нас Литургија уводи овде и сада, представља идеал свих наших односа, па и оних према потребитима. Човекова боголикоост и христоликоост коју су хришћани дужни да препознају у свакоме, постају тако главни покретач жеље да се помогне другоме. Наш живот у Цркви би требало да представља непрекидно сведочење евхаристијске љубави којој нема краја, љубави која истовремено треба да буде и јесте главни мотив нашег социјалног ангажовања. Будући да наше постојање дугујемо Божијој љубави, Богу за њу треба да непрекидно

захваљујемо, благодаримо, између осталог и тако што ћемо радост Живота којим се напајамо на литургијским сабрањима преносити на оне који страдају и пате у овоме свету. Света Литургија је централни догађај од којег зависи читав живот Цркве, догађај од којег све полази и којем се све враћа, што је од нарочите важности за разумевање места које у Литургији заузима социјална делатност Цркве. У закључном поглављу првог дела, под називом „Однос историје и есхатологије у контексту социјалне делатности Цркве“ разматраћемо место које Црква заузима у историјско-друштвеном контексту и како се непролазност и свечност будућег Царства Божијег рефлектује на пролазне, историјске околности у којима Црква егзистира. Они који утеху за овоземаљске напоре према речима Христових блаженстава очекују у Царству које ће доћи, дакле, у есхатону, потребују помоћ и у своме битисању у историји, па ћемо тој теми и посветити ово, последње поглавље првог дела нашег рада.

У другом делу рада, под називом *Светописамска сведочанства о друштвеној ангажованости – основ за разумевање савременог односа Свете Литургије и социјалне делатности Цркве* биће детаљно обрађена старозаветна и новозаветна сведочанства о односу Свете Литургије и социјалне делатности Цркве, и то: а) кроз анализу богослужења у старозаветној Цркви, односно кроз схватање старозаветне Цркве као савеза у којем је доминирала заповест о чињењу праведности оличене у љубави према Богу и другом човеку, што се рефлектовало и кроз однос богослужења и социјалне делатности старозаветне Цркве; б) кроз анализу социјалне делатности Господа Исуса Христа у којој доминирају догађаји у којима Он храни гладне, исцељује болесне, и васкрсава мртве. Такође, под новозаветним сведочанствима обрадићемо однос новозаветног богослужења после Вазнесења Христовог и Силаска Светог Духа на апостоле, оличено у старању за социјалну правду у првој Цркви у Јерусалиму, као и социјално старање светих апостола, пре свега светог апостола Павла.

Трећи део рада, под називом *Света Литургија и социјална делатност у савременом богословљу Православне и Римокатоличке Цркве*, представљаће заправо централни део рада који се бави кључним питањима у контексту савременог схватања односа Свете Литургије и социјалне делатности у Православној и Римокатоличкој Цркви.

На крају сваког дела рада предвиђена су закључна разматрања која се тичу тог дела рада посебно. Такође, у *Закључку* рада ћемо сумирати резултате до којих смо у току саме израде рада дошли и донети коначан и свеобухватан закључак о савременој

проблематици односа Свете Литургије и социјалне делатности, како у Православној тако и у Римокатоличкој Цркви.

У складу са свим до сада наведеним, предложена структура рада (свакако, склона одређеним изменама и промена које ће зависити од евентуалних нових сазнања и увида до којих будемо долазили у току писања дисертације), била би следећа:

I УВОДНА РАЗМАТРАЊА

II БОГОСЛОВСКЕ ПРЕТПОСТАВКЕ ОДНОСА СВЕТЕ ЛИТУРГИЈЕ И СОЦИЈАЛНЕ ДЕЛАТНОСТИ ЦРКВЕ

1. Човек – биће љубави
2. Црква – заједница љубави
3. Живот у Цркви – служење Богу и људима
4. Евхаристијски карактер социјалне делатности Цркве
5. Есхатолошки карактер социјалне делатности Цркве.
6. Однос историје и есхатологије у контексту социјалне делатности Цркве
7. Закључна разматрања првог дела

III СВЕТОПИСАМСКА СВЕДОЧАНСТВА О ДРУШТВЕНОЈ АНГАЖОВАНОСТИ ЗАЈЕДНИЦЕ – ОСНОВ ЗА РАЗУМЕВАЊЕ САВРЕМЕНОГ ОДНОСА СВЕТЕ ЛИТУРГИЈЕ И СОЦИЈАЛНЕ ДЕЛАТНОСТИ ЦРКВЕ

1. Праведност и социјална правда у Старом Завету
2. Богослужење и социјална делатност у старозаветној Цркви
3. Социјална делатност Господа Исуса Христа
4. Социјална правда у Јерусалимској Цркви
5. Социјално старање Светих апостола
6. Закључна разматрања другог дела

IV СВЕТА ЛИТУРГИЈА И СОЦИЈАЛНА ДЕЛАТНОСТ У САВРЕМЕНОМ БОГОСЛОВЉУ ПРАВОСЛАВНЕ И РИМОКАТОЛИЧКЕ ЦРКВЕ

1. Социјално служење Православне Цркве
2. Социјално учење Римокатоличке Цркве и Света Литургија
3. Теологија ослобођења и социјална делатност Цркве

4. „Повратак Оцима“ у контексту односа Свете Литургије и социјалне делатности Цркве
5. Литургијска обнова и социјална делатност Цркве
6. Социјална делатност као мисија Цркве
7. Закључна разматрања трећег дела

VI ЗАКЉУЧАК

ЛИТЕРАТУРА

Очекивани резултати

Очекујемо да рад на предложеној докторској дисертацији под називом *Света Литургија и социјална делатност у савременом богословљу Православне и Римокатоличке Цркве* потврди хипотезе од којих намеравамо да пођемо у истраживању, а које смо појединачно излистали на претходним страницама. Оно што пре свега очекујемо јесте позитиван исход нашег истраживања у смислу потврде централне тезе нашег рада да не постоји дихотомија између служења Свете Литургије и социјалног ангажовања хришћана. Радом желимо да покажемо да је социјална делатност Цркве потпуно инхерентна литургијском погледу на свет и човека, те да као таква неопходно треба да буде *саставни део* (чак не ни продужетак, како се то обично говори) Свете Литургије, односно самог литургијског богослужења. Са таквим виђењем ове проблематике бисмо онда могли да кажемо и да сва наша дела која своје надахнуће црпу из литургијског искуства Цркве, а која за свој коначни циљ имају решеност да нахране, обуку, лече, утеше и на било који други начин помогну човеку у невољи - постају икона будућег Царства Божијег, баш као што је и Света Литургија икона тог Царства, онако како нас томе учи православно евхаристијско богословље.

Списак почетне литературе

- Balasuriya, T., *Eucharist and Human Liberation*, Colombo: Centre for Society and Religion, 1977.
- Baloban, J. „Kršćanski humanizam na djelu“. *Bogoslovska smotra* 59.3-4 (1990), 358-371

- Barrett, C. K. *On Paul: Aspects of His Life, Work and Influence in the Early Church*. London: T & T Clark, 2003.
- Barton, John. *Understanding Old Testament Ethics: Approaches and Explorations*. Louisville (Kentucky): Westminster John Knox Press, 2003.
- Barton, Stephen C. "THE COMMUNAL DIMENSION OF EARLIEST CHRISTIANITY: A CRITICAL SURVEY OF THE FIELD." *The Journal of Theological Studies* ns 43.2 (1992): 399-427. Web.
- Blasi, Anthony J., Jean Duhaime, and Paul -André Turcotte. *Handbook of Early Christianity: Social Science Approaches*. Walnut Creek, CA: AltaMira Press, 2002.
- Bria, I., "The Liturgy after the Liturgy", y: *Orthodox Perspectives on Mission* (ed. P. Vassiliadis), Oxford: Regnum Books International, 2013, 46-59.
- Broadhead, Edwin K. *Teaching with Authority: Miracles and Christology in the Gospel of Mark*. Sheffield: JSOT Press, 1992.
- Cahill, L. S., & Himes, K. R., *Modern Catholic social teaching: Commentaries and interpretations*. Washington, D.C: Georgetown Univ. Press, 2005.
- Cahill, L. S. "Sanctity of Life, Quality of Life, and Social Justice". *Theological Studies* 48.1 (1987), 105-123
- Cavanaugh, William T., "The Work of the People as Public Work: The Social Significance of the Liturgy" (2008), *Institute of Liturgical Studies Occasional Papers*. Paper 6 http://scholar.valpo.edu/ils_papers/6
- Clapsis, E., "The Eucharist as Missionary Event in a Suffering World", y: *Orthodox Perspectives on Mission* (ed. P. Vassiliadis), Oxford: Regnum Books International, 2013, 60-66.
- Cochrane, Arthur C., "Eating and Drinking with Jesus", *Christian Century*, April 10, 1974, 392-396, прегледано на: <http://www.religion-online.org/showarticle.asp?title=1584>, дана 28.01.2015.
- Devčić, I. (1993). „Društvena pravda, solidarnost i ljubav od enciklike »Rerum novarum« do »Centesimus annus«“. *Bogoslovska smotra*, 62, 3-4, 166-189
- Dorr, D., & Dorr, D., *Option for the poor and for the earth: Catholic social teaching*. Maryknoll, NY: Orbis Books, 2012.
- Dugandžić, I. „Biblijska inspiracija solidarnosti danas“, *Bogoslovska smotra* 75.4 (2006), 971-990
- Dugandžić, I. „Oblici solidarnosti u ranom kršćanstvu“, *Bogoslovska smotra* 74.2 (2004), 377-398
- Dugandžić, I., „Euharistija u Novom zavjetu: mjesto okupljanja zajednice i kriterij njezina života“, *Crkva u svijetu: Crkva u svijetu*, 17(1), 1982, 20-30.
- Esler, Philip F. *The First Christians in Their Social Worlds: Social-Scientific Approaches to New Testament Interpretation*. London: Routledge, 1994.
- Florovsky G., "The Social Problem in the Eastern Orthodox Church", y: *Collected Works of Georges Florovsky*, vol. II, Belmont, Mass: Nordland Pub. Co, 1972, 131-142.
- Gager, John G. *Kingdom and Community: The Social World of Early Christianity*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1975

- González, Justo L., *Faith and Wealth: A History of Early Christian Ideas on the Origin, Significance, and Use of Money*, Eugene, Or: Wipf and Stock Pub, 2002.
- Green, Joel B. *The Gospel of Luke*. Grand Rapids, Mich: W.B. Eerdmans Pub. Co, 1997.
- Groody, D. G. "Globalizing Solidarity: Christian Anthropology and the Challenge of Human Liberation". *Theological Studies* 69.2 (2008), 250-268
- Grottanelli, C., *Kings and Prophets: Monarchic Power, Inspired Leadership, and Sacred Text in Biblical Narrative*, New York: Oxford University Press, 1999
- Gutiérrez, G., *A Theology of Liberation: History, Politics, and Salvation*, Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 1992
- Hellwig, Monika K., "The Eucharist and World Hunger", *Word & World* Volume XVII, Number 1 (Winter 1997), 61-66.
- Hennelly, Alfred T., *Liberation Theology: A Documentary History*, Maryknoll, NY: Orbis Books, 1992
- Hohnjec, N. (2011). „Euharistija, solidarnost i zajedništvo. Biblijsko-teološki i socijalni pristup“. *Bogoslovska smotra*, 70, 3-4, 773-786
- Holman, Susan R., *God Knows There's Need : Christian Responses to Poverty*, Oxford: Oxford University Press, 2009
- Johnson, Luke T., *Sharing Possessions: What Faith Demands*, Grand Rapids, Mich: Eerdmans Pub. Co, 2011
- Kalaitzidis, P., *Orthodoxy and Political Theology*, Geneva: World Council Of Churches, 2012
- *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb: Hrvatska biskupska konferencija, 1994
- Ling, Timothy J. M. *The Judean Poor and the Fourth Gospel*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Lohfink, Norbert. "Poverty In The Laws Of The Ancient Near East And The Bible." *Theological Studies* 52.1 (1991), 34-50.
- Marasović, Š. „Porijeklo i sadržaj pojma »solidarnost«“. *Bogoslovska smotra* 74.2 (2004), 353-376
- Massaro, T., *Living justice: Catholic social teaching in action*. Lanham, Md: Rowman & Littlefield Publishers, 2012.
- Matulić, T. „Skica teološkog utemeljenja ideje solidarnosti. Traganje za »solidarnim« dimenzijama teologije stvaranja i spasenja“. *Bogoslovska smotra* 74.2 (2004), 433-455
- McCarthy, D. M., *The heart of Catholic social teaching: Its origins and contemporary significance*. Grand Rapids, Mich: Brazos Press, 2009.
- McGoldrick, T. "Episcopal Conferences Worldwide on Catholic Social Teaching" *Theological Studies* 59.1 (1998) 22-50
- Mitchell, Alan C., "The Social Function of Friendship in Acts 2:44-47 and 4:32-37", *Journal of Biblical Literature*, Vol. 111, No. 2 (Summer, 1992), 255-272.
- Neufeld, Dietmar, and Richard E. DeMaris. *Understanding the Social World of the New Testament*. London: Routledge, 2010.

- Niedzielski, F., „Socijalna nauka Crkve”, *Obnovljeni život : časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 21.(10.), 1940, 517-524.
- O'Brien, Mark A., and Astrid Sengkey. *Restoring Right Relationship : The Bible On Divine Righteousness*. Hindmarsh, South Australia: ATF Press, 2014
- Ormerod, N. “A Dialectic Engagement with the Social Sciences in an Ecclesiological Context”. *Theological Studies* 66.4 (2005), 815-841
- *Osnove socijalnog uč enja Katoličke crkve* , Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, 2006.
- Papanikolaou A., *The Mystical as Political: Democracy and Non-Radical Orthodoxy*, Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2012
- Papathanasiou, Athanasios N., *Future, the Background of History: Essays on Church Mission in an Age of Globalization*. Montréal: Alexander Press, 2005
- Phillips, Thomas E., *Reading Issues Of Wealth And Poverty In Luke-Acts*, Lewiston: Edwin Mellen Press, 2000
- Pilch, John J., *Healing in the New Testament: Insights from Medical and Mediterranean Anthropology*. Minneapolis: Fortress Press, 2000.
- Rebić, A., „Pravednost u Starome zavjetu“, *Bogoslovska smotra*, Vol.62 No.1-2 Prosinac 1992, 39-45.
- Routledge, Robin. *Old Testament Theology: A Thematic Approach*. Downers Grove, Ill: IVP Academic, 2008.
- Sanks, T. H. “Globalization and the Church's Social Mission”. *Theological Studies* 60.4 (1999), 625-651
- Scott, Margaret. *The Eucharist and Social Justice*. New York: Paulist Press, 2009.
- Stambaugh, John E., and David L. Balch. *The New Testament in Its Social Environment*. Philadelphia: Westminster Press, 1986.
- Sweeden, Joshua R., and Michael Cartwright. *The Church and Work: The Ecclesiological Grounding of Good Work*. 2014.
- Tamarut, A. „Solidarnost kao evanđeoska vrijednost”. *Bogoslovska smotra* 68.1-2 (1998), 257-276
- *The Wiley-Blackwell Companion to Religion and Social Justice*. Chichester: Wiley-Blackwell, 2012.
- Tumbas, S., „Ljubav ili socijalna pravda?”, *Obnovljeni život : časopis za filozofiju i religijske znanosti*, 33.(6.), 1978, 562-568.
- Valković, M. „Socijalni nauk Crkve i socijalna politika”. *Revija za socijalnu politiku* 1.1 (1994), 15-24
- Valković, M., „Za život svijeta. Euharistija i društveni angažman”, *Bogoslovska smotra*, 51:2-3 (1981), 308-324.
- Verstraeten J. „Socijalna misao Crkve kao tradicija“. *Obnovljeni život* 58.1 (2003), 99-110
- Vukoja, N. „Neki elementi duhovne dimenzije solidarnosti u socijalnim dokumentima Crkve“. *Bogoslovska smotra* 75.4 (2006), 1107-1152
- Vukoja, N. „Solidarnost iz perspektive kršćanske duhovnosti: od otačkoga doba do našega vremena”. *Bogoslovska smotra* 74.2 (2004), 399-431

- Watkins, C. "Organizing the People of God: Social-Science Theories of Organization in Ecclesiology". *Theological Studies* 52.4 (1991), 689-711
- Whalen T., *The Liberation of the Eucharist: Contemporary Roman Catholic Reinterpretations*, мастер теза, прегледано на: <http://hdl.handle.net/1993/18358>, дана 28.01.2015
- Whalen, T., *The Authentic Doctrine of the Eucharist*, Kansas City, Mo: Sheed & Ward, 1993
- Whybray, R. N. *Wealth and Poverty in the Book of Proverbs*. Sheffield: JSOT Press, 1990.
- Woodbridge, Noel, and Willem Semmelink. "Wealth And Poverty In Luke's Gospel And Acts In Terms Of Brewer's Analysis And Its Challenge For Today's Church." *Conspectus (South African Theological Seminary)* 18.(2014): 59-78
- World Conference on Mission and Evangelism, *Your Kingdom Come: Mission Perspectives: Report on the World Conference on Mission and Evangelism, Melbourne, Australia, 12-25 May, 1980*, Geneva: Commission on World Mission and Evangelism, World Council of Churches, 1980
- Wright, Christopher J. H. *God's People in God's Land: Family, Land, and Property in the Old Testament*. Grand Rapids, Mich: W.B. Eerdmans Pub. Co, 1990.
- Zizioulas, J., *The Eucharistic Communion and the World*, London: T & T Clark, 2011
- Алфејев, И. (2014). *Православље и савременост*. Београд: Хришћански културни центар
- Биговић Р., „Начела социјалне доктрине Православне Цркве”, у: Црква у савременом свету, Београд: Службени гласник, 2010
- Биговић Р., „Црква и демократија“, у: Црква у савременом свету, Београд: Службени гласник, 2010
- Василиадис, П., *Lex Orandi: Литургијско богословље и литургијски препород*, Крагујевац: Каленић, 2006.
- Вранић Митрић, М., Јанковић, Д. (2010). „Српска Православна Црква и добротворни рад“, у: Ђорђевић, Д. и Јовановић, М. (прир.). *Могућности и домети социјалног учења православља и Православне цркве: [тематски зборник од националног значаја]*. Београд: Фондација Конрад Аденауер
- Вукашиновић, В., „Богословски извори добротворног рада Православне Цркве кроз векове“, Саборност –теолошки годишњак, III, 2009, 55-80.
- Вукшић, Т. (2009). „Трансцендентан темељ људскога достојанства и есхатолошки смисао људских права и дужности“, у: Биговић, Р. (ур.). *Људска права у хришћанској традицији: [зборник]*. Београд: Службени гласник; Хришћански културни центар
- Драгутиновић П., „Социјална правда у Новоме завету“, Саборност – теолошки годишњак, IV, 2010, 15-39
- Живковић, И. (2010). „Православно општење са ближњима, ‘између’ теологије и социологије“, у: Ђорђевић, Д. и Јовановић, М. (прир.). *Могућности и домети социјалног учења православља и Православне цркве: [тематски зборник од националног значаја]*. Београд: Фондација Конрад Аденауер.

- Зизијулас, Ј. (1995). „Евхаристијско виђење света“, у: Биговић, Р. (ур.). *Православна теологија* [зборник]. Београд: Православни богословски факултет.
- Зизијулас, Ј., „Есхатологија и друштво“, Видослов 28 (2003), 77-94
- Јовић Р., „Глобализација и веронаука“, *Вероучитељ у школи* 3, Београд: ПБФ УБ, 2012, 93-94
- Јовић, Р., „Недостојни хришћани“, Видослов, Божић 2012, 159-171
- Јовић, Р., „Хришћански преврат“, Српска теологија данас 2011, 2012, Београд: ПБФ УБ, 623-641
- Крстић, З., „Друштвена правда у светлости свештеног Предања Цркве“ у: *Православље и модерност*, Београд: Службени гласник, 2012, 67-80
- Крстић, З., „Могућности теолошке употребе појма солидарности у српској теологији“ у: *Православље и модерност*, Београд: Службени гласник, 2012, 115-118
- Крстић, З., „Основи социјалне концепције Руске православне цркве“ у: *Православље и модерност*, Београд: Службени гласник, 2012, 189-194
- Крстић, З., „Паладијев *Лавсаик* и дух индивидуализма“ у: *Православље и модерност*, Београд: Службени гласник, 2012, 119-124
- Крстић, З., „Себедарна, делотворна хришћанска љубав“ у: *Православље и модерност*, Београд: Службени гласник, 2012, 215-220
- Крстић, З., „Солидарност као теолошки појам у социјалним документима Римокатоличке цркве“ у: *Православље и модерност*, Београд: Службени гласник, 2012, 103-114
- Крстић, З., „Социјално учење у православној теологији“, у: *Православље и модерност*, Београд: Службени гласник, 2012, 177-188.
- Крстић, З., „Спасење у сусрету“ у: *Православље и модерност*, Београд: Службени гласник, 2012, 149-154
- Крстић, З., „Црква пред изазовом новог времена“ у: *Православље и модерност*, Београд: Службени гласник, 2012, 55-66
- Крстић, З., *Црква у друштву: у прошлости и садашњости*, Пожаревац: Епархија браничевска, Одбор за просвету и културу; Крагујевац: Каленић, 2014
- Мидић И., *Биће као есхатолошка заједница*, Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије браничевске, 2008
- Мидић, И., „Есхатон као узрок постојању Цркве“, *Саборност* 1-2 (1997),
- Мидић, И., „Црква и њен идентитет“ у: *Сећање на будућност*, Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске, 2009
- *Основи социјалне концепције Руске Православне Цркве*. (2007). Нови Сад: Беседа
- „Основи учења Руске Православне Цркве о достојанству, слободи и људским правима“, Биговић, Р. (ур.). *Људска права у хришћанској традицији*: [зборник]. Београд: Службени гласник; Хришћански културни центар, 11-34
- Панагопулос, А., „Социологија и православље. Један изузетан пример у Албанији“, у: Ђорђевић, Д. и Јовановић, М. (прир.). *Могућности и донети*

социјалног учења православља и Православне цркве: [тематски зборник од националног значаја]. Београд: Фондација Конрад Аденауер, 2010.

- Петру, Ј. (2009). „Људска права и солидарно друштво. Препород добровољног рада у наше време“, у: Биговић, Р. (ур.). *Људска права у хришћанској традицији: [зборник]*. Београд: Службени гласник; Хришћански културни центар
- Пурић, Ј., *Литургија и савремени свет: православље пред изазовима савремености*, Београд: СКЗ, 2011.
- *Социјално служење Руске православне Цркве : историја, теорија, организација* / Ирина Астер ... [и др.] ; са руског превели Иван и Јелена Недић, Крагујевац: Каленић, 2016.
- Флоровски, Г., „Социјални проблем у Православној Цркви од Истока“, *Теолошки погледи*, 1-2, (1982), 54-62
- Христос: Нова Пасха – Божанствена Литургија: Свештенослужење, причешће, заједница Богочовечанског Тела Христовог, књига прва, Београд- Требиње, 2007

ПРИЛОЗИ

Биографија кандидата

Рођен 12. фебруара 1980. године у Смедеревској Паланци, Република Србија. У родном граду завршио основну школу и гимназију природно-математичког смера. Богословско образовање стекао на Православном богословском факултету Универзитета у Београду. Четворогодишње дипломске студије (по програму из 1998) завршио 2010. године одбравивши са оценом 10 (десет) дипломски рад на тему „Богочовек као истински човек по Преподобном Јустину Поповићу“ и стекавши стручни назив: *дипломирани теолог*. Једногодишње мастер академске студије другог степена завршио на студијском програму: Општа теологија, са укупном просечном оценом 9.80 (девет и 80/100), одбравивши мастер рад на тему „Православно виђење савремене римокатоличке есхатологије“. Од школске 2014/2015. године уписан на докторске студије теологије на ПБФ УБ. Испите предвиђене студијским програмом докторских студија положио са просечном оценом 10 (десет). Аутор је више стручних и научних радова, различитог тематског усмерења. Аутор је и реализатор два програма стручног усавршавања намењених наставницима верске наставе у основним и средњим школама. Покренуо и одржава неколико веб страница посвећених верској настави. Сопствену наставну праксу унапређује коришћењем савремених информационо-комуникационих технологија, уз критичко промишљање о употреби истих. Осим матерњег, течно говори и енглески језик. Руским језиком се служи помало. Од 2004. године ради као наставник верске наставе. Изабран за најбољег вероучитеља у јасеничком намесништву, епархија шумадијска, за школску 2013/2014. годину. Ожењен Јеленом, са којом има двоје деце. Посебна област богословског интересовања му је практична теологија.

Библиографија кандидата

2010.

[1] „Богочовек као истински човек по преподобном Јустину Поповићу“, *Саборност* 4, 147-161

2011.

[2] „Човеково обожење као охристовљење по Светом Григорију Богослову“, *Саборност* 5, 71-80

[3] „Неке могућности употребе информационих технологија у извођењу верске наставе“, *Вероучитељ у школи* 2, 67-74

2012.

[4] „Један (дигитални) час верске наставе“, *Вероучитељ у школи* 3, 73-78

[5] „Примена Веб 2.0 алата у припреми и извођењу часова верске наставе“, *Вероучитељ у школи* 4, 22-29.

2013.

[6] „Праћење напредовања и вредновање постигнућа ученика на часовима верске наставе“, *Вероучитељ у школи* 5, 86-92

[7] „Емил Каменов: Методика наставе веронауке, Београд, 2012“, *Вероучитељ у школи* 5, 109-110. (приказ)

[8] „Подизање нивоа квалитета извођења верске наставе коришћењем савремених дигиталних технологија“, *Српска теологија данас* 2012, 325-334.

2014.

[9] „Есхатологија Другог ватиканског концила“, *Српска теологија данас* 2013, 44-50.

2015.

[10] „Социјална делатност Цркве и Евхаристија“, *Теолошки погледи*, Vol. XLVIII, 3/2015, 687–696.

[11] „Схватање праведног рата у хришћанству и исламу“, *Религија и толеранција*, Vol. XIII, 24, 279-300.

[12] „Августинова теорија праведног рата“, *Годишњак - Часопис Богословског факултета Св. Василије Острошки*, Свеска 1, Бр. 14, 76-89, DOI: 10.7251/CPBFSVO076J

2016.

[13] „Допринос Карла Ранера и Ханса Урса фон Балтазара савременој римокатоличкој есхатологији“, *Српска теологија данас 2015* (у припреми)

[14] „Литургијско сећање на будућност и заборав као опроштај грехова - темељ помирења међу људима и народима“, у: Zorica Kuburić, Pavle Milenković (prir.), *Sećanje i zaborav, zbornik radova*, Novi Sad: CEIR i Filozofski fakultet, 2016, 79-86.

[15] „Богослужење и социјална делатност у Старозаветној Цркви“, *Каленић* 4/2016, 24-25.

ПОДАЦИ О МЕНТОРУ
за кандидата

--

Име и презиме ментора:

--

Звање:

--

Списак радова који квалификују ментора за вођење докторске дисертације:

#	Назив рада
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	

Заокружити одговарајућу опцију (А, Б, В или Г):

А) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији техничко-технолошких, природно-математичких и медицинских наука ментор треба да има најмање три рада са SCI, SSCI, ANCI или SCIE листе, као и Math-Net.Ru листе.

Б) У случају менторства дисертације на докторским студијама у групацији друштвено-хуманистичких наука ментор треба да има најмање три рада са релевантне листе научних часописа (Релевантна листа научних часописа обухвата SCI, SSCI, ANCI и SCIE листе, као и ERIH листу, листу часописа које је Министарство за науку класификовало као M24 и додатну листу часописа коју ће, на предлог универзитета, донети Национални савет за високо образовање. Посебно се вреднују и монографије које Министарство науке класификује као M11, M12, M13, M14, M41 и M51.)

В) У случају израде докторске дисертације према ранијим прописима за кандидате који су стекли академски назив магистра наука ментор треба да има пет радова (референци) које га, по оцени већа научних области, квалификују за ментора односне дисертације.

Г) У случају да у ужој научној области нема квалификованих наставника, приложити одлуку Већа докторских студија о именовању редовног професора за ментора.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Датум

М.П.
